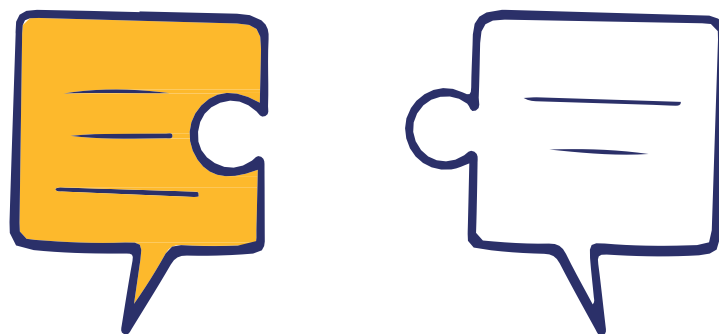

Newyddion i Bawb

Shirish Kulkarni, Prifysgol Caerdydd

Astudiaeth Achos Ymarferydd Arloesi Cymunedol

© 2026. Mae'r gwaith hwn wedi'i drwyddedu o dan CC BY-NC-SA 4.0

Am ragor o wybodaeth am Cymunedau
Creadigol AHRC ewch i
www.creativecommunities.uk

Mae Cymunedau Creadigol yn cael ei
ariannu gan Gyngor Ymchwil y
Celfyddydau a'r Dyniaethau y DU
(Cytundeb Grant Rhif AH/X001555/1) a'i
gynnal ym Mhrifysgol Northumbria, y DU.

Crynodeb

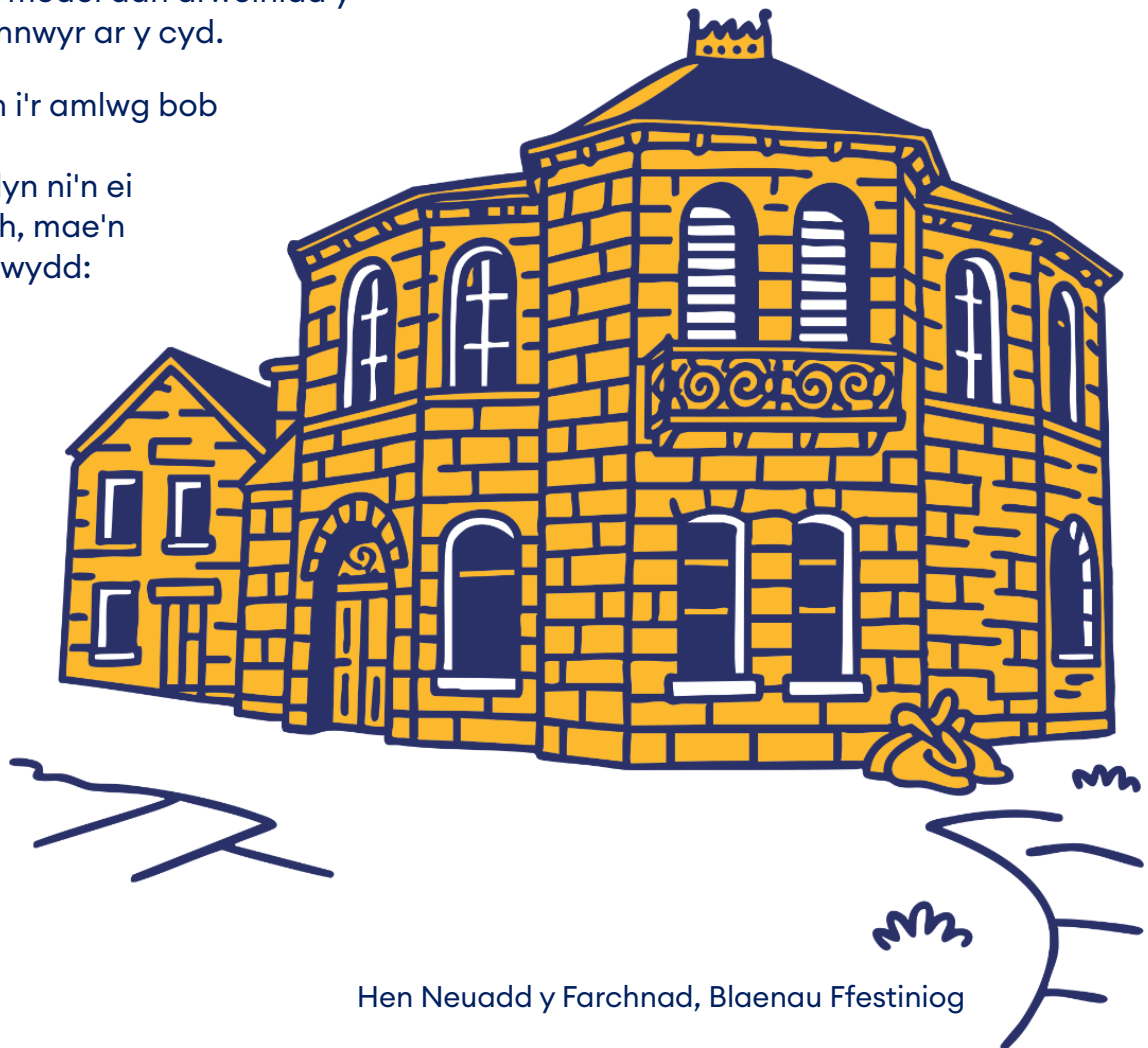
Cafodd Newyddion i Bawb ei lunio gan dystiolaeth a gynhyrchwyd yn uniongyrchol o gymunedau yng Nghymru sy'n awgrymu bod [newyddiaduraeth yn eu methu](#). Mae Blaenau Ffestiniog - cyn gymuned llechi o Gymry Cymraeg balch yng ngogledd Cymru - yn gwybod hyn yn well na'r mwyafrif. Mae'n lle sy'n aml yn cael ei drafod gan y cyfryngau sydd i fod i'w wasanaethu, yn hytrach na'u bod yn trafod gydag ef.

Yn hytrach na gofyn, "Sut ydym ni'n achub newyddiaduraeth?", fe wnaethon ni seilio ein hymchwil ar lais y gymuned, drwy ddechrau ar ben arall y broblem: beth mae pobl ei eisiau heddiw o'u hecosystemau gwybodaeth, a beth sydd ei angen arnyn nhw i wneud synnwyr o'r byd?

Daeth Newyddion i Bawb â phartneriaeth newydd ynghyd yn rhychwantu aelodau'r gymuned leol, ochr yn ochr â [Llywodraeth ddatganoledig Cymru](#), y darlledwr cyhoeddus Cymraeg [S4C](#), [Prifysgol Caerdydd](#) ac ymarferwyr creadigol. Drwy gynnwys nifer o weithredwyr a rhanddeiliaid o'r cychwyn cyntaf, creodd ein cydweithrediad traws-sector yr amodau ar gyfer newid hirdymor.

Gan dynnu ar draddodiad y dref o sesiynau caban, lle byddai glowyr llechi ar un adeg yn addysgu a threfnu eu hunain, fe wnaethon ni ddefnyddio hwyluso creadigol a dylunio cyfranogol i adeiladu model dan arweiniad y gymuned o wneud synnwyr ar y cyd.

Nid yw'r hyn a ddaeth i'r amlwg bob amser yn edrych fel y newyddiaduraeth rydyn ni'n ei hadnabod. Yn hytrach, mae'n cyfeirio at batrwm newydd: gwneud synnwyr cyfranogol, sy'n seiliedig ar le, fel seilwaith ar gyfer democratiaeth, cydlyniant cymdeithasol a llais cymunedol.

Hen Neuadd y Farchnad, Blaenau Ffestiniog

Blaenau Ffestiniog. Credyd y ddelwedd: Lilia Strojec.

Taflenni Newyddion i Bawb. Credyd y ddelwedd: Lilia Strojec.

Cyflwyniad

Fel Ymarferydd Arloesi Cymunedol treuliais ddeuddeg mis yn gweithio ym Mlaenau Ffestiniog i ddeall sut y gallem ddatblygu ecosystemau gwybodaeth mwy cynhwysol, effeithiol a gwydn.

Adeiladodd Newyddion i Bawb ar y prosiect [Newyddion i Bawb](#) cynharach yn Grangetown, un o ardaloedd mwyaf amlddiwylliannol Caerdydd. Er bod Blaenau Ffestiniog yn lle gwahanol iawn - yn bennaf yn wyn, yn Gymraeg, ac yn wledig - mae'r cwestiynau allweddol ynghylch ymddiriedaeth, llais, atebolrwydd a chyfranogiad democrataidd yn heriau a rennir.

Roedd ein partneriaid CIP yn cynnwys:

	Hyb cymunedol wedi'i leoli yn hen lys ynadon Blaenau Ffestiniog, yn darparu lle a chanolbwynt ar gyfer gweithgarwch celfyddydau a diwylliant lleol
	Cwmni theatr wleidyddol safle-benodol sy'n gweithio gyda chymunedau i greu theatr a chelfyddydau cyfranogol uchelgeisiol sy'n ymgysylltu'n gymdeithasol
	Corff diwydiannau creadigol Llywodraeth Cymru, yn cefnogi buddsoddiad a datblygiad ar draws sector creadigol Cymru
	Rhwydwaith sy'n gweithio i gefnogi newyddiadurwyr sydd wedi'u hymylu, trawsnewid y diwydiant, newid naratifau ac ailadeiladu ymddiriedaeth
	Canolfan ymchwil dylunio ym Mhrifysgol Fetropolitan Caerdydd sy'n arbenigo mewn cymhwyso meddwl a dulliau dylunio i heriau gymdeithasol, cyhoeddus a phreifat
	Darlledwr gwasanaeth cyhoeddus Cymraeg
	Menter amgylcheddol a chymdeithasol dan arweiniad y gymuned ym Mlaenau Ffestiniog, yn gweithio ar gynaliadwyedd ac adfywio sy'n seiliedig ar le

Cyd-destun Ymchwil

Mae argyfyngau cydgysylltiedig newyddiaduraeth a democratiaeth wedi ysgogi [ton o ymyriadau](#), ond mae bron pob un yn gweithio o'r un dybiaeth: bod [problem cyflenwi gwybodaeth](#). Ond nid yw'r dybiaeth hon yn cydnabod sut mae newidiadau sylfaenol mewn technoleg a chymdeithas wedi ail-lunio'r amodau y mae newyddiaduraeth yn bodoli ynddynt.

Mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn ymgodymu â phatrymau defnydd newydd a chyllidebau sy'n crebachu. Mae llawer o'r wasg leol yng Nghymru bellach yn eiddo i [un o ddau grŵp masnachol](#) y mae eu prif rwymedigaeth i gyfranddalwyr, nid cymunedau - felly mae'r sylw'n cael ei ganoli, mae costau'n cael eu torri, ac mae ymddiriedaeth ac atebolrwydd yn erydu. Mae allfeydd annibynnol wedi dod i'r amlwg i lenwi rhai o'r bylchau, ond mae eu cyllidebau cyfyngedig yn gwneud yr ymgysylltiad dwfn a chynaliadwy sydd ei angen i wrthdroi dirywiad newyddion lleol yn heriol.

Mae'r pwysau hyn yn cael eu chwyddo o ran newyddiaduraeth yn y Gymraeg. Y tu hwnt i [S4C](#) a [BBC Cymru](#), mae'r dirwedd yn fregus. Mae llai a llai o allfeydd, marchnad hysbysebu gyfyngedig, a chynulleidfa sy'n aml yn rhy fach i gynnal modelau masnachol. Mae hyn yn bwysig oherwydd mae ecosystem gwybodaeth y Gymraeg yn arwyddocaol yn ddemocrataidd, nid dim ond yn ddiwylliannol.

Nid yw newyddiaduraeth gwasanaeth cyhoeddus hyd yn oed yn imiwn: mae S4C a'r BBC yn dibynnu fwyfwy ar blatfformau (YouTube, Instagram, TikTok a thebyg) nad yw eu cymhellion yn cyd-fynd â budd y cyhoedd. Yn wir, mae gweinidogion y DU eisoes yn ystyried rheolau i [orfodi mwy o amlygrwydd](#) i gynnwys gwasanaeth cyhoeddus, ar ôl rhybuddion bod newyddiaduraeth ddibynadwy yn cael ei rhoi o'r neilltu gan algorithmau cyfryngau cymdeithasol.

Gallai'r pwysau hyn ddyfnhau ymhellach, wrth i asiantau AI - sy'n gweithredu'n ymreolaethol, yn crynhoi ac yn hidlo gwybodaeth ar ran person - ddod yn rhyngwyneb arall y mae pobl yn cael mynediad at wybodaeth drwyddo. O ganlyniad, mae perygl y bydd y modelau newyddiaduraeth presennol [yn dod yn ddiangen](#), a gallem golli'r berthynas rhwng cymunedau a'u straeon eu hunain.

CellB - Hyb Cymunedol a Chanolfan Gelfyddydau. Credyd y ddelwedd: Lilia Strojec.

Dyna'n union y berthynas y mae llinach o ymyriadau nodweddiadol Gymreig wedi bod yn ei diogelu dros y degawdau diwethaf. Sesiynau caban oedd ateb Blaenau ei hun, tra bod [Papurau Bro Cymru](#), gan gynnwys [Llafar Bro](#) ardal Blaenau – wedi darparu newyddion lleol yn genedlaethol ers y 1970au. Gwybodaeth a gynhyrchir *gan a gyda* chymunedau yw hon, nid newyddiaduraeth a gyflwynir iddynt. Mae Newyddion i Bawb yn parhau â'r llinach hon.

Mae gan Newyddion i Bawb gwmni ac ysbrydoliaeth gyfoes hefyd. Mae [Talking Shop](#) Omidaze Productions – gofod democratiaeth ystyriol creadigol, wyneb yn wyneb a dreialwyd yng Nghaerdydd, Casnewydd, Merthyr Tudful a'r Coed Duon – wedi canfod yr un awydd yn union am gyfranogiad dinesig wyneb yn wyneb, wedi'i hwyluso'n greadigol.

Dadleuodd yr awdur a'r academydd Cymreig Raymond Williams, yn *Communications* (1962), nad moethusrwydd diwylliannol sy'n cael ei ychwanegu at fywyd economaidd a chymdeithasol yw cyfathrebu ond yn hytrach mae'n rhan o'i sylfaen - a phan fydd cymunedau'n colli'r modd i wneud synnwyr o'u bywydau eu hunain gyda'i gilydd, mae rhywbeth hanfodol yn cael ei ddifrodi. Dim ond wedi miniogi y mae'r ddadl honno ers hynny.

Dyna pam y gofynnodd y prosiect hwn gwestiwn gwahanol i'r rhan fwyaf o ymyriadau blaenorol: nid "sut ydym ni'n adfer newyddiaduraeth i'r gymuned hon?" ond "pa amodau sydd eu hangen ar y gymuned hon i wneud synnwyr o'i bywyd ei hun gyda'i gilydd?" Y newid hwnnw – o gynnwys i amodau, o gyflenwad i gyfranogiad, o'r cyfryngau i seilwaith democrataidd, sy'n nodweddu dull unigryw Newyddion i Bawb.

Arloesi Cymunedol

Cyd-grëwyd prosiect Newyddion i Bawb o'r cychwyn cyntaf. Darparodd dau o'n partneriaid cymunedol ym Mlaenau Ffestiniog – Rhys Roberts o [CellB](#) a Wil Gritten o'r [Dref Werdd](#) – yr ysbrydoliaeth allweddol ar gyfer ein datganiad her:

“Sut allem ni ddefnyddio hanes arloesi a rhannu gwybodaeth Blaenau Ffestiniog i ysbrydoli ffurfiau newydd o adrodd straeon ar y cyd, gan alluogi ein holl gymunedau i adeiladu a mynegi eu gallu a symbylu newyddiaduraeth fwy cynhwysol, cynrychioliadol ac effeithiol?”

Nod y dull hwn sy'n seiliedig ar asedau – gan ddechrau o "beth sy'n iawn am y lle hwn?" yn hytrach na "beth sy'n bod arno?" – oedd dathlu seilwaith cymdeithasol presennol Blaenau Ffestiniog ac adeiladu ar yr hyn yr oeddem eisoes wedi'i ddysgu gan Newyddion i Bawb yng Nghaerdydd.

Sesiynau Caban

Daw "hanes arloesi a rhannu gwybodaeth" yn uniongyrchol o sesiynau caban Blaenau Ffestiniog. Mewn cyd-destun a oedd yn echdynnol ym mhob ystyr, defnyddiodd glowyr y mannau hyn i arfogi eu hunain â gwybodaeth, i hunan-drefnu a gweithredu drostynt eu hunain a'u cymunedau.

Ail-gread o gaban yng Nglofa Llechwedd. Credyd y ddelwedd: Shirish Kulkarni.

Ysbrydolodd y model lleol hwn o wneud synnwyr ar y cyd ein hymchwil i ddychmygu sut y gallai cymunedau aildychmygu sesiynau caban i lywio byd sy'n gynyddol gymhleth a rhanedig heddiw.

I gyflawni hyn, fe wnaethon ni recriwtio grŵp o aelodau'r gymuned drwy ein rhwydweithiau partner lleol, gan ofyn cwestiwn syml: *Ydych chi eisiau i newyddiaduraeth weithio'n well i chi, eich cymuned, a Chymru?*

Yna fe wnaethon ni ddatblygu dau lwybr ymchwil ategol: tri phenwythnos o gyd-greu i gynhyrchu mewnwelediad a datblygu syniadau, a dau ddigwyddiad cyswllt cymunedol i brototeipio'r atebion hynny gyda phobl y tu hwnt i'r grŵp craidd.

Penwythnosau Cyd-greu

Roedd ein tri phenwythnos cyd-greu yn rhychwantu nos Wener a dydd Sadwrn yn ystod y dydd, yn CellB. Dewiswyd y fformat fel y gallai cyfranogwyr gymryd rhan heb fod angen amser i ffwrdd o'r gwaith na gofal plant, gan roi amser inni o hyd i feithrin ymddiriedaeth a dyfnder.

Sgyrsiau cyd-greu. Credyd y ddelwedd: Lilia Strojec.

Roedd gweithgareddau'r penwythnos yn gymysgedd o sesiynau wedi'u hwyluso'n greadigol - dan arweiniad Rhiannon White, Cyd-Gyfarwyddwr Artistig [Common/Wealth](#), a'r awdur (a chyd-gyfarwyddwr [Inclusive Journalism Cymru](#)) [Silvia Rose](#) - gyda gweithdai dylunio cyfranogol dan arweiniad yr Athro Andy Walters a Jo Ward o [PDR](#), canolfan ymchwil dylunio Prifysgol Fetropolitan Caerdydd.

Fe wnaethon ni gydweithio i adeiladu [crymlin naratif cydlynol](#) ar draws y penwythnosau: gan nodi heriau a chyfleoedd, archwilio anghenion gwybodaeth cymunedol, a chreu prototeipiau papur ar gyfer atebion dan arweiniad y gymuned. Drwy gyfuno hwyluso creadigol â methodoleg ddylunio, fe wnaethom feithrin ymddiriedaeth cyn y camau dylunio mwy dadansoddol a'n helpu i ddatgloi mewnwelediadau dyfnach.

Roedd y gweithgareddau'n cynnwys:

- 'Rêf Ymchwil' am 10am fore Sadwrn - yn dawnsio i restr chwarae o [hoff ganeuon](#) y grŵp, gan gynnwys cwestiynau diarfogi a gynlluniwyd i sbarduno cysylltiad ymhlith y grŵp.
- Mynd allan i'r dref i arlunio golygfa newydd neu annisgwyl, a gofyn i rywun nad oeddem yn ei adnabod, "Beth sydd ei angen ar Blaenau?"
- Ysgrifennu barddoniaeth o safbwynt lle, "Blaenau ydw i..."
- Mapio anghenion Blaenau Ffestiniog - y rhai wedi'u diwallu a'r rhai heb eu diwallu - a dylunio atebion gan ddefnyddio egwyddorion dylunio gwasanaethau.

Rêf Ymchwil; Gwaith Celf Cyfranogol; Bwrdd Dylunio. Credyd y delweddau: Lilia Strojec.

Rhoddodd dawnsio ac ysgrifennu barddoniaeth lwybr i gyfranogwyr i deimladau a greddfau na fyddai sgwrs syml yn eu cyrraedd, tra bod arlunio golygfa anghyfarwydd a holi dieithryn yn profi sut y gellid ymestyn disgwyliadau ac effeithiau creadigol y tu hwnt i'r grŵp cyfranogwyr.

Cymerodd cynrychiolwyr S4C ran drwy gydol y broses fel cydweithwyr a chyd-ymchwilwyr ar yr un sail ag aelodau'r gymuned – dewis bwriadol arall, gan mai dim ond trwy ddysgu *ochr yn ochr* â chymunedau y gall sefydliadau ailadeiladu dilysrwydd yn hytrach na dim ond clywed *amdanynt*.

Digwyddiadau Cyswllt Cymunedol

Fe wnaethon ni gynllunio digwyddiadau cyswllt cymunedol wedi'u hysbrydoli gan sesiynau caban o'r cychwyn cyntaf, ond yn fwriadol fe wnaethon ni adael eu siâp yn agored i gyd-greu. Cymerodd Kiki, Pip a Wil - tri o'n cyd-ymchwilwyr cymunedol - gyfrifoldeb am lunio a chynnal y ddau ddigwyddiad, gan nodi themâu allweddol o'r sgysiau ymchwil a'u cymhwyso i'r cyd-ddylunio.

Cynhaliwyd ein digwyddiad cyntaf rhwng 3.30-5.30pm mewn lleoliad canolog, wedi'i amseru i ddal rhieni, gofalmwyr a phobl ifanc yn dod o'r ysgol, ac wedi'i strwythuro fel sesiwn galw heibio i gael gwared ar rwystrau i gyfranogiad pobl na fyddent (neu na allent) fel arfer ymgysylltu â gwaith fel hyn.

Yr ail oedd rhannu mewnwelediadau ymchwil dan arweiniad y gymuned, wedi'u fframio trwy lens y gorffennol, y presennol a'r dyfodol ac wedi'u hadrodd trwy sgysiau rhwng ymchwilwyr cymunedol, partneriaid a gwesteion. Mabwysiadodd y ddau ddull chwareus yn fwriadol o nodi anghenion a chyfleoedd heb eu diwallu yn y lle.

Rêf Ymchwil; Gwaith Celf Cyfranogol; Bwrdd Dylunio. Credyd y delweddau: Lilia Strojec.

Cymraeg

Mae tua thri chwarter y bobl ym Mlaenau Ffestiniog yn siaradwyr Cymraeg - cyd-destun yr oedd angen i ni ei adlewyrchu yn ein hymchwil. Fodd bynnag, dim ond tua hanner ein cyd-ymchwilwyr cymunedol, ac nid holl dîm y prosiect, sy'n rhugl. I fynd i'r afael â hyn, agorodd ein gweithgaredd grŵp cyntaf gyda thrafodaeth sensitif ar iaith a hunaniaeth, gan greu lle i gyfranogwyr rannu eu perthnasoedd unigol – oedd yn aml yn anodd neu'n llawn gwrthdaro – â'r iaith Gymraeg. Daeth y sesiwn honno yn enghraifft o'r math o ofod gwneud synnwyr cyfunol yr oeddem am ei fodelu.

Blwch postio sylwadau yn nigwyddiad Community Connection. Credyd delwedd: Lilia Strojec.

Cododd yr ymadrodd hynod drawiadol, “Ydw i'n ddigon Cymreig? sawl gwaith.

Drwy archwilio rhywbeth mor bersonol, mor gynnar yn y broses, sefydlodd y sesiwn fod croeso i fregusrwydd a chymhlethdod yn yr ystafell. Disgrifiodd un cyfranogwr y peth fel creu "[lle diogel... o'r dechrau](#)" a chredai y byddai'n helpu'r grŵp i "weithio a byw gyda'i gilydd yn fwy adeiladol". Adroddodd sawl un arall eu bod yn teimlo'n [fwy cysylltiedig â'i gilydd](#) ar ôl rhannu eu profiadau gyda'r iaith a gosododd hyn y naws ar gyfer gweithgareddau dilynol.

Canlyniadau a Newid

Cynhyrchodd ein hymchwil fewnwelediadau allweddol gyda goblygiadau ar gyfer ymddiriedaeth, democratiaeth a chydlyniant ymhell y tu hwnt i Flaenau Ffestiniog:

Nid rhy ychydig o wybodaeth yw'r broblem ond gormod ohoni

Dywedodd y cyfranogwyr wrthym nad ydyn nhw wedi ymddieithrio o fywyd cyhoeddus, ond eu bod nhw'n cael eu llethu gan faint y newyddion, ac yn ansicr pa elfennau i ymddiried ynddynt - patrwm a adleisir mewn corff cynyddol o [ymchwil rhyngwladol](#). Yr ateb maen nhw'n ei awgrymu yw amodau gwell ar gyfer cysylltu ac ystyried, nid mwy o gynnwys.

Yr hyn sydd ei angen yw gofod prosesu a rennir

Mae cyfranogwyr eisiau cyfleoedd a seilwaith i wneud synnwyr o wybodaeth ar y cyd, er mwyn eu galluogi i wneud penderfyniadau da drostynt eu hunain, eu teuluoedd a'u cymunedau.

"Mae angen i'r gymuned ddod o hyd i ffyrdd o wrando ar ei gilydd...gellid gweithredu (hyn) ar raddfa ehangach".

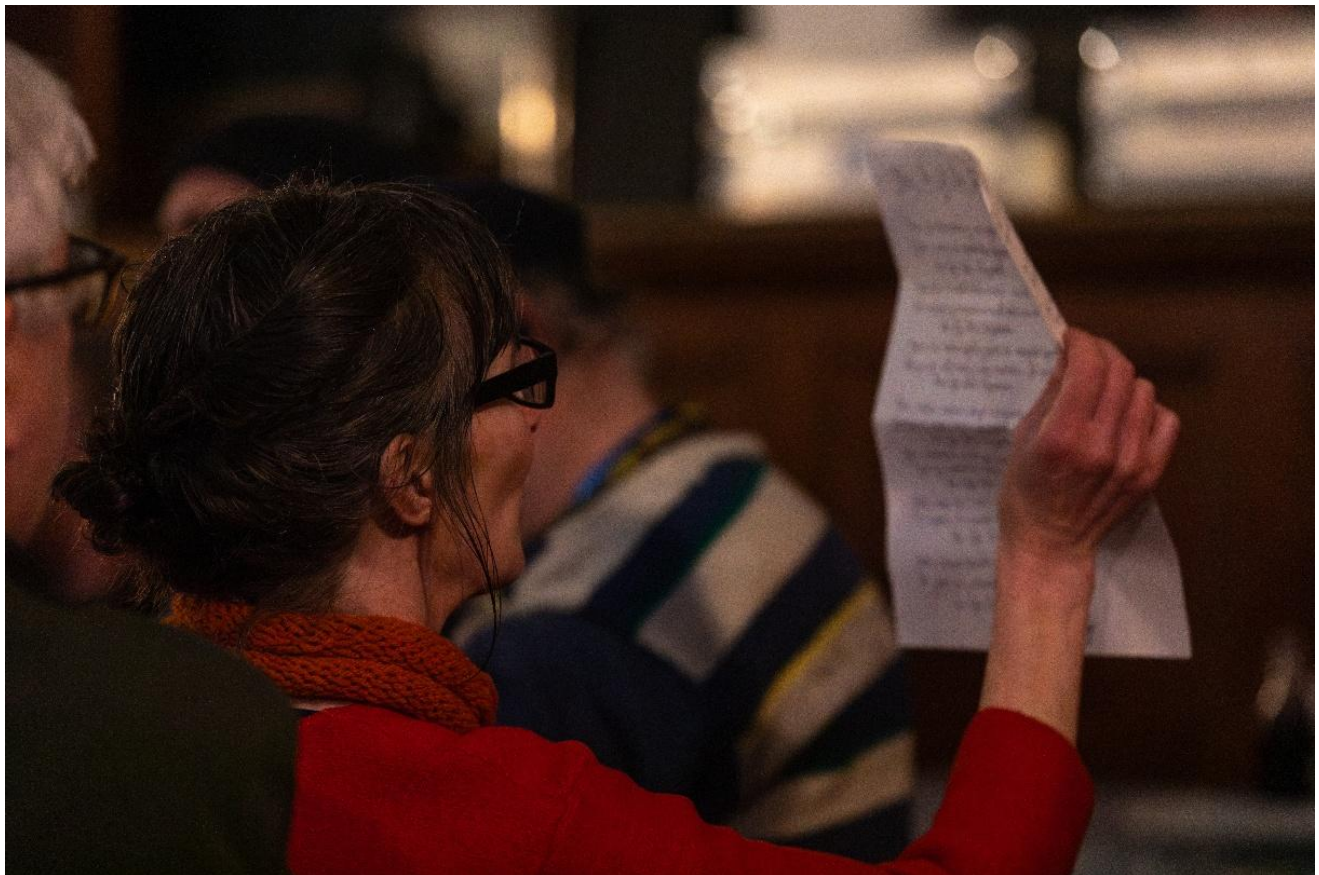

Dywedodd y cyfranogwyr wrthym fod prosesu gwybodaeth leol yn fwyaf effeithiol pan fydd yn digwydd yn y lle ac yn bersonol - mewn mannau cymunedol ffisegol, dibynadwy. Mae'r sesiynau caban yn fwy na chwilfrydedd hanesyddol, maen nhw'n lasbrint a ysgrifennwyd yn y dirwedd hon.

"Yr hyn sydd ei angen arnom yw datblygu fframweithiau lle gallwn dreulio a myfyrio ar y newyddion hynny gyda'n gilydd fel cymuned [fel ei fod yn dod yn] rymusol, ysbrydoledig a buddiol yn hytrach nag yn niweidiol ac yn ynysig".

Nododd cyfranogwyr yr ymchwil mai [ansawdd cysylltiol yr hwyluso](#) yn ein gwaith oedd y ffactor a wnaeth y gwahaniaeth mwyaf iddyn nhw. Fe wnaethon nhw ddisgrifio teimlo eu bod nhw wedi cael eu "clywed, eu bod nhw wedi cael gofal, eu parchu, heb eu gorfodi", a dywedon nhw, er gwaethaf disgwyliadau cychwynnol isel, eu bod nhw wedi synnu pa mor ymgysylltiedig y daethon nhw.

Y canfyddiad mwyaf trawiadol oedd ynghylch cyfranogiad dinesig. Dywedodd y cyfranogwyr fod y prosiect wedi gwneud iddynt deimlo'n [fwy parod ac yn fwy abl](#) i gymryd rhan mewn gweithgarwch dinesig a democrataidd. Mae hyn yn arbennig o arwyddocaol, gan fod llawer eisoes yn ymwneud yn helaeth â'u cymuned. Roedd hyn yn adlewyrchu ein [canfyddiadau yn Grangetown](#) ac yn awgrymu nad yw cysylltiad ac ystyriaeth yn tanio'r rhai sydd wedi'u hymddieithrio yn unig, gallant hefyd ddyfnhau ymrwymiad y rhai sydd eisoes wedi ymrwymo.

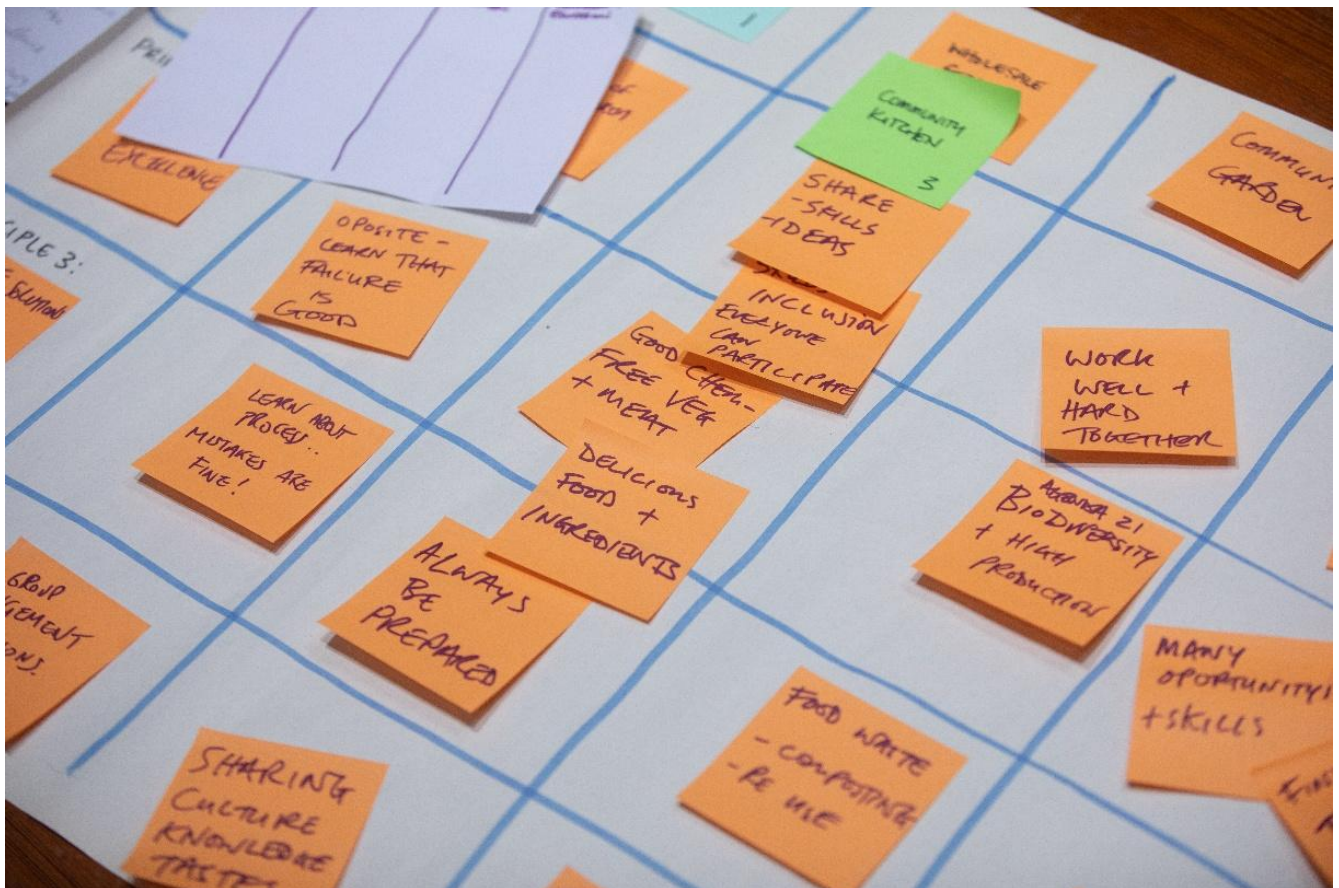
Rhannu Cymunedol; Cerddoriaeth a Chân; Barddoniaeth.
Credyd y ddelwedd: Lilia Strojec.

Newidiodd y prosiect fi fel ymchwilydd. Roedd Newyddion i Bawb yn gofyn i mi fod yn gynhyrchydd neu'n hwylusydd, gan ymddiried yng ngwybodaeth ac arbenigedd partneriaid a chydweithwyr mewn ffordd nad oeddwn wedi'i gwneud o'r blaen erioed, ac roedd y canlyniadau'n well o ganlyniad i hynny.

Fe wnaeth hefyd ddyfnhau fy mherthynas fy hun â'r Gymraeg a chyflymu fy nhaith ddysgu. Mae treulio cymaint o amser ym Mlaenau Ffestiniog wedi dangos i mi sut mae siarad Cymraeg yn agor safbwyntiau nad ydynt ar gael yn Saesneg. Fel y dywedodd un cyfranogwr, "mae'r Gymraeg yn ffenestr arall ar y byd"..

Rydw i nawr yn mwynhau'r olygfa drwy'r ffenestr arall honno, ac rydw i wedi ymrwymo i ddod yn rhugl.

Mae cyfranogwyr eisoes wedi dechrau datblygu [cynlluniau a chydweithrediadau pendant](#) ar gyfer yr hyn sy'n digwydd nesaf. Mae'r rhain yn cynnwys bwyty a hyb cymunedol sy'n integreiddio â gerddi cymunedol Y Dref Werdd, rhaglenni addysg amgylcheddol a mannau gyda'r nos i bobl ifanc.

Nodiadau Dylunio. Credyd y ddelwedd: Lilia Strojec.

Mae'r rhain yn creu adnoddau ymarferol a seilwaith datganoledig sy'n seiliedig ar le ar gyfer gwneud synnwyr ar y cyd nawr ac yn y dyfodol - ac yn dangos maint yr hyn y gellid ei gyflawni pe bai'r gwaith hwn yn cael ei ehangu i gymunedau ledled Cymru a thu hwnt.

Argymhellion

Arwain yn genedlaethol

Dylai Llywodraeth Cymru ddarparu adnoddau ar gyfer gwneud synnwyr cymunedol fel ffurf strategol o seilwaith democrataidd. Mae ein hymchwil yn awgrymu pan fydd gan gymunedau le i rannu eu straeon, ei fod yn meithrin hyder, yn cryfhau cydlyniant ac yn dyfnhau perthyn i - a chyfrifoldeb dros - y lle maen nhw'n byw.

Dull seiliedig ar asedau

Dechrau o'r hyn sydd gan gymuned eisoes, nid yr hyn sydd ar goll. Gofynnodd ein datganiad her sut y gallai hanes arloesi Blaenau Ffestiniog ei hun wrthweithio camwybodaeth a diffyg ymddiriedaeth. Galluogodd y cyfeiriad hwnnw'r cyfranogwyr i adnabod sesiynau caban fel model byw, nid fel crair hanesyddol.

Adeiladu ymddiriedaeth cyn i chi adeiladu unrhyw beth arall

Buddsoddi mewn sgiliau perthynas, hwyluso creadigol a chyd-greu cyn symud ymlaen i waith dadansoddol neu ddylunio. Nododd ein cyfranogwyr yn gyson mai ansawdd cysylltiol yr hwyluso creadigol oedd yr hyn a wnaeth y gwahaniaeth mwyaf i'w hymgysylltiad. Nid yw ymddiriedaeth yn rhagflaenydd meddal i ymchwil dda; dyma sy'n gwneud ymchwil onest a defnyddiol yn bosibl.

Dylunio ar gyfer pobl y tu allan i'r swigen

Peidio â gadael i'r ymgysylltiad stopio gyda'r rhai sydd eisoes wedi'u hymgysylltu. Roedd ein cyfranogwyr yn cydnabod nad oeddent yn gynrychioliadol o'r gymuned gyfan a chymerasant gyfrifoldeb am gyd-gynllunio digwyddiadau i gyrraedd pobl y tu hwnt i'w rhwydweithiau uniongyrchol. Dylai prosiectau yn y dyfodol gynnwys hyn o'r cychwyn cyntaf, nid ei drin fel ôl-ystyriaeth.

Ariannu creadigrwydd fel rhywbeth hanfodol, nid dewisol

Ariannu hwyluso creadigol fel offeryn polisi datganoledig craidd, nid ychwanegiad. Nid ymarferion cynhesu oedd barddoniaeth, cerddoriaeth a chelf yn y prosiect hwn - nhw oedd y fethodoleg a ddaeth â mewnwediadau i'r amlwg na allai trafodaeth strwythuredig eu cyrraedd. Mae Newyddion i Bawb yn cynnig y dystiolaeth y mae [blaenoriaethau diwylliant a chwaraeon](#) Llywodraeth Cymru ei hun yn galw amdani.

Gwneud lle i iaith, hunaniaeth a chymhlethdod

Enwi a dal cymhlethdod ieithyddol a diwylliannol o'r cychwyn cyntaf. Daeth ein sesiwn gyntaf - trafodaeth am yr hyn y mae'r Gymraeg yn ei golygu i bob cyfranogwr - â chymhlethdod i'r amlwg nad oedd y cyfranogwyr wedi'i ddisgwyl yn ei gilydd, gan feithrin ymddiriedaeth a barhaodd drwy bopeth a ddilynodd. Dylai unrhyw fodel gwneud synnwyr dwyieithog neu amlieithog gynnwys hyn fel cam cyntaf.

Mae llythyrau'r cyfranogwyr, a ysgrifennwyd fel rhan o'n gwerthusiad terfynol, yn dal yn fyw ddyfnder yr ystyr a grëwyd, sy'n mynd ymhell y tu hwnt i newyddiaduraeth – i ymddiriedaeth, hyder, cysylltiad cymunedol, balchder ynoch chi'ch hun a lle a gobaith am y dyfodol. Dyma'r posibilrwydd y mae gwaith fel hyn yn ei gynnig.

Mae'r anadl yn dal yn fy chest
Yn drwm a gwag yr un pryd

Gofynnwyd i edrych mewn i'r dyfodol ac sgwennu
araith

A meddwl trwy'r teimlad o anobaith positif
Neu positif anobeithiol mod i ddim digon da

Ond mod i'n gwbod bod pob her yn cyfle
Ond bod fi hefyd yn coelio bod
Ein cymuned yn haeddu gwell
Yn haeddu y gorau!

Gan gweld adlewyrchiad fi yn beth dwi'n gweld
yn ni

Wrth godi llais a chwifio baner
Cadw'r lwyd dal i fynd amdani, ymlaen!

Felly gallai ddim cren yr araith
Nag gweld hunain gwerth chwaith
Mond mod i'n coelio yn gry' yn fy ngwaith.

Diolch.

Llythyrau Cyfranogwyr.

Edrych Ymlaen

Mae Newyddion i Bawb, a fy amser fel CIP, wedi creu gwybodaeth, rhwydweithiau a ffyrdd newydd ymlaen i gymunedau yng Nghymru wneud synnwyr o'u bywydau gyda'i gilydd.

Gwnaeth buddsoddiad AHRC hi'n bosibl profi hyn mewn cyd-destun newydd ac adeiladu partneriaethau newydd, gan gynnwys llywodraeth ddatganoledig a darlledwr cenedlaethol, a greodd allu a chynhwysedd hirdymor i gario'r gwaith hwn ymhellach ledled Cymru ac i mewn i genhedloedd a rhanbarthau datganoledig eraill.

Mae'r atebion a ddaeth i'r amlwg o Flaenau Ffestiniog yn syml ac yn radical:

- Mae pobl angen ei gilydd.
- Mae angen mwy o gysylltiad arnyn nhw, nid mwy o gynnwys.
- Mae angen ffyrdd arnyn nhw o wneud synnwyr o'r byd gyda'i gilydd.

Nid newyddiaduraeth fel y'i deallwyd yw hon - echdynnol, canolog, wedi'i chyflwyno - ond rhywbeth sy'n agosach at yr hyn a gynigiwyd gan sesiynau caban ar un adeg: cymunedau wedi'u harfogi â gwybodaeth a chysylltiad, yn meithrin gobaith ac yn gweithredu drostynt eu hunain.

Rhagor o Wybodaeth:

Am ragor o wybodaeth am Cymunedau Creadigol AHRC ewch i www.creativecommunities.uk

Cysylltwch â'r CIP

Shirish Kulkarni

shirish@monnowmedia.com

Ariennir Cymunedau Creadigol gan Gyngor Ymchwil y Celfyddydau a'r Dyniaethau'r DU (Cytundeb Grant Rhif AH/X001555/1) ac mae wedi'i gynnal ym Mhrifysgol Northumbria, Newcastle.